

Lučki stivador

Dr. Branko Jakaša, Split

(Svršetak)

S međunarodnog stanovišta situacija je slijedeća:

Prema Statutu o međunarodnom režimu pomorskih pristaništa od 1923. godine svaka država je dužna da osigura jednako postupanje između domaćih i stranih brodova i to, među ostalim, i na »svakovrsne olakšice, kao što su davanje mjesta na pristaništu, olakšice za utovarivanje i istovarivanje, kao i olakšice za dažbine i svakovrsne takse udarene u ime i za račun vlade, državnih vlasti, koncesionara ili sva-

kovrsnih ustanova«. ¹⁴ Nema dvojbe, da se Poduzeće luka i skladišta, s obzirom na naprijed istaknuti njihov monopoliistički položaj, a osobito na činjenicu, da su im date na isključivo iskorištavanje obale i ostali lučki objekti, moraju smatrati kao koncesionari. Drugo je pitanje, da li se pojam taksa u predmetnom smislu može ekviparirati s pojmom tarife za usluge predmetnih poduzeća. Mišljenja smo, da se mora odgovoriti u pozitivnom smislu. U citiranom mjestu se, naime, upotrebljava izraz »svakovrsne takse«, s kojima

se, mislimo, želilo upravo podvući, da se predmetno načelo mora primijeniti na sva plaćanja, koja su vezana s iskorištavanjem luka bez obzira kakav je tehnički izraz za pojedinu vrst poslovanja, odnosno njihov konkretni naslov na pojedinim jezicima država potpisnica konvencije. Ovo stanovište naročito potkrijepljuje činjenica, da se govori o koncesionaru, a kod ovoga se može raditi jedino o poslovanjima ovakve i slične vrsti.

Daljnji je problem, u sklopu ovih pitanja, kada će se moći smatrati, da je država udovoljila svojoj međunarodnoj obavezi. Prema izričitoj odredbi predmetnog statuta, »svaka država ugovornica obavezuje se osigurati brodovima jednako postupanje s onim prema svojim vlastitim brodovima ili brodovima ma koje bilo druge države«. (čl. 2 st. 1). Polazeći s formalističkog stanovišta mogli bi ustvrditi, da je država udovoljila svojoj međunarodnoj obavezi, ako ne sprečava lučke stivadore da sklapaju slobodne ugovore o stivadorskom poslu sa stranim brodovima, ne ograničavajući ovo pravo samo na domaće brodove ili samo na brodove nekih stranih država. Može se opravdano stati na stanovište, da je država dužna samo to, da svojim propisima ne stvara diskriminaciju, a zainteresiranim strankama prepušta na volju, da ugovorom slobodno rješavaju svoje odnose. Međutim, unatoč ovakvom formalističko ispravnom stanovištu, mišljenja smo, da odnosnim propisima mora biti dat u prvom redu stvarni sadržaj. Ovo drugim riječima znači, da se uloga države u ovom pogledu ne iscrpljuje samo u negativnom smislu, već u prvom redu uloga joj mora biti aktivna, to jest mora aktivnim djelovanjem sprečavati svaku stvarnu diskriminaciju u pogledu iskorištavanja luke. Ovo konkretno, drugim riječima, znači slijedeće: Lučki stivador je, načelno, ovlašten da slobodno sklapa ugovore o stivadorskim poslovima, ali ukoliko dolazi u pitanje odnos s inozemstvom odstupanja od objavljenih tarifa u korist jednog broda odnosno države moraju biti automatski primjenjivana i za sve druge brodove, koji ispunjavaju iste objektivne uvjete, koji su bili podloga za sklapanje posebnog ugovora. Provedba načela jednakosti i u granicama međunarodnih odnosa ne znači formalno provadanje apsolutne jednakosti bez obzira na bilo koji drugi element, već provedbu printipa, po kojemu se pod jednakim uvjetima primjenjuju jednaki propisi, odnosno koja druga načela.

Ova ograničenja se, kako s internog tako i s međunarodnog stanovišta, odnose isključivo samo na stivadorski posao u pravom smislu riječi, a ne i na ostale poslove, koje u okviru svoje nadležnosti stivador obavlja. Ovo se naročito ne odnosi na takse za uskladištenje robe i eventualne poslove, koji su stivadoru u vezi robe posebno povjereni, kao što je na pr. potreba preduzimanja raznih radova radi očuvanja robe, zatim ambalažiranje i slično. Ovo slijedi iz već navedenog principa, da se ograničenja vezana s lukom moraju kretati samo u granicama luke kao objekta, koji služi odvijanju pomorskog prometa i u granicama tog prometa, a ne i na druge poslove, koji se eventualno u luci obavljaju, a ne spadaju u okvir ovih poslova, budući da se, načelno, mogu obavljati i na drugim mjestima izvan lučkih površina.

Svako Poduzeće luka i skladišta je, načelno, slobodno da utvrđuje ne samo visinu pojedinih tarifnih stavova, već i da stvara stvarnu strukturu tih tarifnih stavova. Ispitivanje opravdanosti odnosno načina primjene tih tarifnih stavova na konkretni slučaj, ne spada u okvir promatranja općih teoretskih problema, koji se javljaju u vezi sa stivadorskim poslovima. Ovi se problemi kreću isključivo u granicama sudske prakse, koja o njima nužno mora voditi računa rješavajući konkretno sporno pitanje.

U okviru općih problema, možemo spomenuti slijedeće: Tarifa se mora primjenjivati onako, kako je objavljena, i sud nije ovlašten ulaziti u ispitivanje opravdanosti odnosno logičnosti pojedinih njenih stavaka, što se, praktički, osobito može odraziti u odnosu između jedne stranke naprama drugoj, kao što bi na pr. bio slučaj da se za jednostav-

nije manipulacije naplaćuje viša tarifna stavka nego za teže i slično. Ako je, naime. Poduzeće luka i skladišta slobodno u donosašanju svojih tarifa i iste se pravno shvaćaju kao generalna ponuda, tada onaj koji čini ponudu ima pravo nju sastavljati prema vlastitim pogledima i interesima, te nije dužno iznašati razloge, radi kojih je upravo postupilo na određeni način.

Ako je, kao tarifna jedinica, predviđeno izvjesno djelo kao konačni efekt izvršenog posla (kao na pr. ukrcaj, iskrcaj i slično) odnosno dio tog djela od odnosnog mjesta (na pr. do čekrka) i za to djelo je predviđena tarifna stavka izražena u novčanom iznosu, treba podrazumijevati da su u odnosni iznos uključeni svi radovi, koji su potrebni da se odnosno djelo izvrši, i odnosni radovi se posebno ne naplaćuju. Izuzeti su slučajevi, kada je u odnosnim tarifama drukčije određeno. Ako tarife nešto posebno ne propisuju, mora se podrazumijevati, da su odnosne radnje predviđene pod uvjetima, koje predviđaju lučke uzance. Ovo se naročito praktički odnosi na upotrebu dizalica i ostalih naprava, koje ne spadaju u okvir broda. Stivador nije dužan na svoj trošak upotrebiti svoje dizalice, već ima pravo zahtijevati, da brod svoja sredstva stavi na raspolaganje. Međutim, ako unatoč tome, što je brod spreman dati svoja sredstva, stivador upotrebi svoje dizalice, nema pravo i bez obzira na klauzule i tarife, tražiti naplatu, jer se mora smatrati, da je ovo učinio u svojem interesu, kao na pr. zbog uštede na vremenu, na radnoj snazi i slično.

U tarifnim stavkama za izvršenje određene radnje uključeni su i svi pomoćni poslovi, koji se ukazuju kao nužni odnosno za stivadora korisni, a koje on učini bez traženja i zahtjeva njegovog sukontrahtenta. U praksi se ovaj problem pojavio kod troškova slaganja robe. U slučaju uskladištenja robe ili inače, redovito se pojavljuje potreba slaganja. Tarife lučkih stivadora propisuju razne stavke za skladištinu, koje zavise o vrsti robe, količini robe i vremenu uskladištenja. Osim skladištarine tarife predviđaju plaćanje i posebne manipulacije, potrebne da se roba uskladišti, kao što je na pr. iskrcaj kopnenih vozila i slično. Svako uskladištenje zahtijeva redovito i slaganje tereta. Ukoliko je u tarifama navedeno, da se posebno naplaćuje i slaganje, nema nikakve dvojbe da se to slaganje mora platiti. (Ovo redovito biva kod posebnog slaganja drva u cilju njegovog očuvanja). Ukoliko pak tarife ne predviđaju u ovom pogledu ništa, tada se kao jedini logični zaključak može izvesti, da stivador nema pravo naplatiti slaganje, budući da je isto uključeno u sam pojam uskladištenja. Slaganje tereta u skladištu se, u interesu stivadora, mora na neki način provesti i to da sam stivador uštedi u skladišnom prostoru, radi vođenja bolje evidencije o teretu i slično. Što se pak komitenta tiče, za njega je redovito svedeno, da li će stivador složiti teret ili ne će i radi kojih razloga će to učiniti. Međutim, jedan privredni sud je stao na potpuno suprotno stanovište. U jednom konkretnom sporu (gdje su se stranke sporile oko dužnosti plaćanja slaganja drva, tumačeći svaka na svoj način jednu odredbu u stivadorskoj tarifi, naime u smislu, da li se jedan način slaganja može podvesti pod onaj, koji je predviđen u tarifi) sud je doslovno naveo: »Da bi se mogla ocijeniti osnovnost tužbenog zahtjeva, treba poći od osnovnog pitanja, da li bi tuženik i sam pri istovaru odnosno pretovaru odnosnih balvana morao vršiti dvije zasebne operacije u jednakim uslovima, u kojima je radio tužitelj. Sasma je naravno, da bi bio u obavezi naprama tužitelju prema fakturama, kada bi i sam morao na isti način postupati, jer se nužno pretpostavlja, da bi obje operacije bile i potrebne i korisne, kada bi ih i sam tuženik bio obavio na svojoj vlastitoj robi. Ukoliko bi, dakle, bilo utvrđeno da bi po naravi posla tuženik postupio u vezi s balvanima na istovjetan način, kao što je postupio tužitelj, tada se nužno nameće zaključak, da je tuženik dužan platiti tužitelju izvršene manipulacije, bez obzira na okolnost, da li je slaganje bilo naručeno ili korisno za samu robu«. ¹⁵ Nadalje, isti sud smatra,

na temelju takvog stanovišta, da treba istražiti slijedeće momente: »Koliko je vagona tužitelj istovario, da li su ti vagoni stizali istovremeno, na koji su način istovareni, ako su vagoni istovremeno stizali, koliko je prostora prigodom istovara zauzeto uz prugu, kako je dugo roba ležala na stovarištu tužitelja, na kojoj je udaljenosti od željezničke pruge roba složena . . . te napose, da li se u času istovara vršila najprije operacija samog izbacivanja iz vagona, a zatim posebno slaganje robe, ili su naportiv, balvani u samom času istovara odmah nakrcani jedan na drugog . . .«.

Konkretno pitanje, koje je sud raspravljao zaista ne služi, da se na njega osvrnemo u okviru ovih općih pitanja, ali stanovište suda s obzirom na iznesene razloge poprima značaj izvan okvira raspravljenog slučaja. Sud, naime, rješava jedno načelno pitanje, to jest pitanje pravne prirode stivadorskog ugovora kao i dužnosti stivadora uopće u pogledu izvršavanja obaveza preuzetih ugovorom. Solucija suda čini nam se apsolutno neprihvatljivom. Iz citiranih mjesta proizlazi, da sud stoji na stanovištu, da objektivni pa i subjektivni uvjeti, koji se nađu na strani stivadora, utječu na dužnost naplate pojedinih izvršenih radnja. Ako su ti radovi, s obzirom na te okolnosti bili nužni, tada je naplata opravdana i to bez obzira, da li je radove tražio komitent ili su bili nužni odnosno korisni za samu robu. Ne znamo s kojim se pravnim načelom može braniti stanovište, da je jedan sukontrahent, koji je ugovorio sa svojim suugovaračem jedno djelo, dužan posebno nadoknaditi one troškove, koje je odnosni suugovarač učinio bilo u svom vlastitom interesu, bilo iz razloga, koji padaju na njega. Konkretno na pr. ako je skladište pretrpano drugom robom i zbog toga je stivador prisiljen, zbog skučenosti prostora, robu posebno slagati, mora zato snositi i troškove, a ne prebacivati ih na svoga sukontrahenta. Neispravno je i pogrešno stanovište, od kojega sud polazi, naime da li bi stivadorov komitent pod istim uvjetima morao izvršiti odnosnu radnju. Ovo bi se stanovište dalo braniti jedino pod uvjetom, da se u konkretnom slučaju radi o ugovoru o radu ili o poslovodstvu bez naloga. U konkretnom slučaju nema ni jedne ni druge pretpostavke. O poslovodstvu bez naloga ne može se ni govoriti, jer među strankama postoji ugovorni odnos s točno određenim sadržajem. Isto tako nema ni ugovora o radu, budući da stivadorov komitent na nijedan način direktno ne učestvuje u davanju naloga, a niti pogađa iznos isplate prema oba-

vljenim pojedinačnim poslovima, za koje on daje naređenje, pa da bi se u slučaju izostanka ovog naređenja za pojedini konkretni posao moglo stati na stanovište poslovodstva bez naloga za troškove, koji su učinjeni u korist komitenta. Jedno poduzeće, koje se bavi izvjesnim poslovima mora snositi sve troškove svoga pogona, kao i uopće režijske troškove. Da zainteresiranik misli sam snositi troškove, koji su nužni za obavljanje izvjesnog djela, on bi to sam izvršio u vlastitoj režiji, a ne bi sklapao poseban ugovor i za odnosno djelo platio ugovorenu svotvu. Prema stanovištu predmetne presude dolazi se ustvari do dvostrukog plaćanja i to plaćanja za konačno djelo i posebnog plaćanja za svaku pojedinu radnju, koja je potrebna, da se to djelo izvrši. Nelogičnost ovakvog stanovišta još više odskače, ako se pojedinačna djela ukazuju nužnim iz razloga, koji padaju na teret izvađača. Prema ovom stanovištu bi se i u okviru stivadorskog posla došlo do apsurdnih rezultata. Uzmimo na pr. ukrcaj tereta. Ova se manipulacija sastoji od čitavog niza pojedinačnih radnja, kao što su slaganje robe pod čekrk, njeno vezivanje, zatim dizanje te spuštanje u brod, odvezivanje i t. d. i t. d. Ukoliko bi stivador zahtijevao, da mu se posebno plate sve ove pojedinačne manipulacije prema načelima predmetne presude, isti bi im se troškovi morali dodijeliti, jer su bili nužni za izvršenje pogođenog djela, i to bez obzira na okolnost, što se samo djelo posebno plaća.

Radi istih razloga ne bi bilo opravdano traženje stivadora, da mu se posebno plate troškovi prijevoza, za slaganje robe u njegovom skladištu, ako bi ovi troškovi bili traženi s obzirom na daljinu prevoznog puta unutar skladišta. Pod pojmom uskladištenja nije pojmovno obuhvaćena i dužnost prijevoza robe i snasjanje odnosnih troškova, te stivadoru načelno pripada pravo na ove troškove. Međutim, nema pravo zahtijevati posebnu naplatu s obzirom na daljinu puta, jer eventualna nemogućnost, da se roba uskladišti na bližem mjestu pada među uzroke, koji se na njega odnose. Jedino ako bi komitent zahtijevao, da se roba uskladišti na točno određenom mjestu, stivadorov zahtjev u ovom pogledu bio bi opravdan.

¹⁴ Član 2, str. 2

¹⁵ Viši privredni sud NRH IV sl. 138/1955.